

I - UVODNI I METODOLOŠKI DIO

Autor se nije dugo premišljao kod odabira magistarske teze, nekako je bilo prirodno da se odluči za materiju koju poznaje i na kojoj je radio punih sedam godina, prvo kao generalni konzul Bosne i Hercegovine u Kraljevini Norveškoj, a zatim kao šef Odsjeka za statusna pitanja, u zvanju „ministar savjetnik“, u Ministarstvu vanjskih poslova Bosne i Hercegovine. Smatrao je da temu može zaista odgovorno obraditi, jer mu je sve „bilo pod rukom“. Poznao je Hašku konvenciju o građanskom postupku iz 1954.g., Konvenciju o olakšanju pristupa sudovima iz 1980.g., Bečku konvenciju o diplomatskim odnosima iz 1961.g., Bečku konvenciju o konzularnim odnosima iz 1963.g., mnoge druge konvencije i međunarodnu praksu, ali se ispostavilo da to nije sve što mu je potrebno za prezentiranje ove teme.

Da njegova razmišljanja nisu bila ispravna pokazalo se vrlo brzo, zbog nedostatka literature napisane na ovu temu, mučio se da nađe bilo što napisano o ovoj temi u Bosni i Hercegovini, ili u zemljama regiona. Dodatna otežavajuća okolnost je bila što Bosna i Hercegovina, nažalost, nije nikada donijela zakon o vanjskim poslovima.

Znao je da u Bosni i Hercegovini postoji samo jedna knjiga koju je izdalo Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine pod naslovom „Međunarodna pravna pomoć“, autora Pilava Amira i Sladoje Nikole, pomoćnika ministra u tom Ministarstvu, i da ona tretira ministerijalni put pružanja međunarodne pravne pomoći, što nije tema koju je trebalo obraditi.

Drugu knjigu koja bi se bavila istom, ili sličnom temom, nije uspio pronaći, iako je danima tragao u British Library-ju u Londonu, knjižnicama, i na internetu, i tada mu je sasvim postalo jasno zašto knjiga prof. dr. sc. Stevana Đorđevića i dr. sc. Miodraga Mitića „Diplomatsko i konzularno pravo“ u izdanju „Službenog lista SRJ“ 2000., kao i knjiga dr. Svjetlana Berkovića „Diplomatsko i konzularno pravo“ izdata od strane „Nacionalne i sveučilišne knjižnice“ u Zagrebu 1995., služe kao rijetka sredstva za obuku budućih „visokih“ diplomata Bosne i Hercegovine. Takve i slične knjige u Bosni i Hercegovini, koliko mu je poznato, nisu nikada objavljene.

Internet mu je poslužio u daljnjem traganju, pa je pronašao nekoliko članaka objavljenih na tu i slične teme. Neke autore je kontaktirao i zamolio da mu pošalju korisne informacije, što su oni, uglavnom, učinili.

U tome pravcu, ipak mu je najviše poslužila knjiga profesora sa Oxforda dr. sc. Luke T. Lee-a pod originalnim nazivom “Konzularni zakon i praksa“, koja je sveobuhvatna, ali obrađuje praksu anglosaksonskih država, te zbog toga nije baš idealna za ovu namjenu.

Jednom rječju, put izrade ovoga rada je bio prilično težak. Ipak, najviše zahvaljujući činjenici da mu praksa, u sjedištu MVP-a BiH, kao i u bosansko-hercegovačkim diplomatsko-konzularnim predstavništvima širom svijeta, nije bila nepoznata, uspio je završiti ovaj rad. Koliko uspješno, reći će njegov mentor, uvaženi akademik prof. dr. sc. Rajko Kuzmanović i cijenjena Komisija.

1. PREDMET ISTRAŽIVANJA

“Problem istraživanja je specifičan problem. To je onaj problem koji se ne može riješiti učenjem i studiranjem, već je potrebno provesti znanstveno istraživanje da bi se došlo do novih znanstvenih spoznaja.

Znanstveni problem istraživanja jest neka činjenica, pojava, fenomen ..., koji je za istraživača iznenađenje, nepoznat, neshvatljiv ..., koji proturiječi postojećim teorijama i raspoloživom znanju, pretpostavkama ili očekivanjima, i koji potiče na razmišljanje tražeći odgovor, objašnjenje ili rješenje. Neriješeni znanstveni problemi impliciraju određene štetne posljedice, zbog kojih bi ih trebalo znanstveno rješavati.

Problem istraživanja magistant mora znanstveno, jasno, određeno i koncizno definirati“.¹

U suvremenim uvjetima međunarodna pravna pomoć se ne odnosi samo na pomoć u kaznenim i građanskim stvarima koju vlasti jedne države pružaju vlastima druge države, već i na svaku drugu pomoć koju bosansko-hercegovačka i druga diplomatsko-konzularna predstavništva pružaju svojim i stranim državljanima, te pravnim osobama u inozemstvu, registriranim u zemlji primateljici.

Država je tvorac prava na svome području, i pravo počiva na suglasnoj volji subjekata unutar države, a pojedinac je dužan da se povinuje pravu u čijem stvaranju učestvuju institucije, ili političke stranke, kojima, eventualno, pripada.

Međunarodno pravo, naprotiv, počiva na uzajamnom odnosu država, koji reflektira trenutačni, kao i trajni odnos između njih. Ono, također, znači i relativno oskudan sustav

¹ Grabovac N., Uputstvo za izradu znanstvenog magistarskog rada, Sveučilište-Univerzitet Vitez, 2012.

normi, čiji se predmet reguliranja ranije svodio na diplomatske odnose, pomorsku plovidbu i rat.

Ono u sebi nosi elemente kompromisa između različitih država, a u tome najvažniju ulogu imaju recipročni odnosi između više od 180 država i velikog broja međunarodnih organizacija. Oni su ti koji unose ravnotežu, a međunarodno pravo ima svoju specifičnu pravnu tehniku, različitu od tehnike unutarnjeg prava, kako u pogledu donošenja pravnih pravila, tako i u njihovom osiguravanju. Pravna pravila su dugotrajnim procesom nastajala iz običaja i ugovora, prećutnom ili izričitom suglasnošću volja država.

U današnje vrijeme, sve više, pravna pravila se donose kroz multilateralne akcije, te se razvija centraliziran proces nastanka pravnih pravila, i to kroz kodifikaciju i kroz sustav međunarodnih organizacija.

Pružanje međunarodne pravne pomoći utemeljuje se na višestranim konvencijama, bilateralnim i multilateralnim ugovorima, te nacionalnom zakonodavstvu država.

Od konvencija najznačajnije su četiri: Bečka konvencija o diplomatskim odnosima iz 1961.g., Bečka konvencija o konzularnim odnosima iz 1963.g., Haška konvencija o građanskom sudskom postupku iz 1905.g., i Haška konvencija o građanskom postupku iz 1954.g.

Haškom konvencijom o građanskom postupku utvrđeno je da ona zamjenjuje Hašku konvenciju o građanskom sudskom postupku iz 1905.g. u odnosima između država koje su potpisnice obje konvencije. U tom smislu, ako su pojedina pitanja pravne pomoći različito riješena u spomenutim konvencijama, ili u dvostranom ugovoru sklopljenom između dvije države, koje su istovremeno i potpisnice obje konvencije, primjenjuje se ugovor, odnosno konvencija koja je povoljnija za ugovorne strane.

Bosna i Hercegovine je međunarodne ugovore, odnosno konvencije koje je sklopila ili kojima je pristupila bivša SFRJ, uglavnom preuzela postupkom notifikacije.

2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA

„Svrha i ciljevi znanstvenoga istraživanja predstavljaju, u biti, znanstvenu misiju istraživanja koja bi omogućila rješavanje determiniranoga znanstvenoga problema,

ostvarivanje znanstvenoga projektnog zadatka, te dokazivanje temeljne znanstvene hipoteze i pomoćnih hipoteza .²

Autor smatra da je tema kojom se bavi ovaj magistarski rad nedovoljno istražena, i čak uveliko nepoznata velikom dijelu pravnika, a razlog tomu je što se diplomacija, i sve ono što uz nju ide, nije izučavala kao predmet na pravnim fakultetima u Bosni i Hercegovini, ona je nekako bila rezervirana za centar odakle se i vodila vanjska politika u bivšoj SFRJ, za Beograd. Tek odnedavno tu se situacija počinje mijenjati, pa se i na nekim fakultetima u Bosni i Hercegovini sve češće uvode i takvi smjerovi, ili predmeti unutar studija. Ipak, težište je na diplomaciji, bilateralni i multilateralni, dok se konzularni poslovi zaobilaze kao „ružno pače“ toga posla.

Autor se nada da na ovaj način temu ovoga magistarskog rada može približiti drugima, kako bi oni shvatili što je suština konzularnih poslova. Bio je spreman učiti mnoge stvari koje, iako je već petnaest godina u diplomaciji, ranije nije znao, istraživati koliko mu to mogućnosti dozvoljavaju, te pokušati prenijeti svoja vlastita znanja i saznanja.

„U znanosti vladaju stroga pravila i ona se vezuju za logiku. Osnovni instrument znanstvenog rada je ljudsko mišljenje, uz osiguranje izvora njegove pouzdanosti i utemeljenosti, što je predmet metodologije znanosti“³, a „cilj znanstvenog istraživanja je rješenje nekog problema. Saznanje počinje uočavanjem nekog problema i teškoća u odnosu na naše očekivanje, ili hipoteze. Zbog toga ne možemo znati mnogo o njemu, u najboljem slučaju možemo samo imati neodređenu ideju o tome u čemu se taj problem sastoji“.⁴

Kao poseban cilj vanjskopolitičkih aktivnosti Bosne i Hercegovine Predsjedništvo Bosne i Hercegovine vidi u, prvenstveno, bilateralnoj zaštiti državnih interesa, pomoći gospodarskim subjektima koji djeluju na tržištima drugih država, kao i pomoći bosanskohercegovačkim građanima koji borave u inozemstvu, kako bi oni ostvarili svoja prava. Ovo istraživanje, isto tako, treba dati pravi odgovor koliko se zacrtani ciljevi ostvaruju u praksi, kao i da ukaže na, eventualne, druge mogućnosti kako bi se djelovanje na ovome planu poboljšalo.

² Ibidem

³ Folić, R., Kurtović-Folić, N., Značaj i uloga metodologije znanstvenog rada na doktorskim studijama u graditeljstvu, XV Skup Trendovi razvoja, Doktorske studije u Srbiji, regionu i EU, TREND 2009., Kopaonik, 2009., Zbornik, Ed. V. Katić, str. 70-77.

⁴ Novaković, S. Hipoteze i saznanje, Nolit, Beograd, 1984.

Kada je u pitanju bosanskohercegovačka konzularna mreža može se slobodno ustvrditi da je velika smetnja razumijevanju ove problematike nepostojanje Zakona o vanjskim poslovima, pa su glavni oslonac u radu diplomatsko-konzularnih predstavništava razne međunarodne konvencije, koje je Bosna i Hercegovina preuzela od bivše države SFRJ, ili im je pristupila.

Kako se vanjska politika Bosne i Hercegovine prema međunarodnim partnerima zasniva na otvorenosti i ravnopravnosti, uzajamnom poštivanju suvereniteta i teritorijalnog integriteta, principu miroljubive suradnje, uz uvažavanje obostranih interesa, potrebno je, tijekom obavljanja vanjskopolitičkih aktivnosti, djelovati sukladno obvezama koje proističu iz zaključenih i prihvaćenih sporazuma i drugih međunarodnih instrumenata, te članstva u međunarodnim organizacijama i asocijacijama.

Dakle, cilj istraživanja u ovome magistarskom radu je da doprinese shvatanju zadataka i rada bosanskohercegovačkih diplomatsko-konzularnih predstavništava, koja bi trebalo da djeluju u najboljem interesu vlastite države i građana, kao i da ukaže na sve, eventualne, nedostatke s kojima se susreću.

3. UTVRĐIVANJE HIPOTEZE

„Što je hipoteza? Na to pitanje daje se odgovor: Hipoteza je pretpostavka ili tvrdnja o nekom fenomenu, koja se može dokazati ili opovrgnuti. Dobra ili valjana hipoteza, koja je adekvatna određenom projektnom zadatku u vezi s određenim objektima istraživanja i problemom istraživanja, a adekvatna je ona hipoteza koja je potvrdiva ili provjerljiva pravilima, zakonitostima, procedurama, postupcima metodologije znanstvenoga istraživanja i tehnologije znanstvenoga istraživanja.

Hipoteze se u znanosti primenjuju metodski i sistematski, a istraživanje se ne može planirati bez hipoteze”.⁵

S obzirom na sazajnu ulogu za njih postoji mnoštvo definicija, a napisan je veći broj knjiga o njima.⁶ Hipoteza pretpostavlja ono što predviđamo⁷, ili „Hipoteza je pretpostavljeno objašnjenje uzroka i suštine pojave koja se proučava”⁸. Hipoteza je stav

⁵ Grabovac N., Uputstvo za izradu znanstvenog magistarskog rada, Sveučilište-Univerzitet „Vitez“, 2012.

⁶ Novaković, S. Hipoteze i saznanje, Nolit, Beograd, 1984.; Sakan, M. Hipoteze u nauci, „Prometej“, Novi Sad, 2005. itd.

⁷ Novaković, S. Hipoteze i saznanje, Nolit, Beograd, 1984.

⁸ Sakan, M. Hipoteze u nauci, „Prometej“, Novi Sad, 2005.

koji se može podvrći testu da bi se odredila njegova valjanost. Prema autoru Šešiću⁹ hipoteze su misaone pretpostavke o predmetima koji se istražuju (o njihovim svojstvima, strukturi, funkciji, stanju, o odnosima sa drugim predmetima, itd.). Logički oblik hipoteze je stav, tj. iskaz određenog predmetnog značenja i pretpostavljene saznanje vrijednosti koju tek treba provjeriti. Hipoteza se javlja kao teorijsko–misaoni korak koji slijedi odmah nakon utvrđenih činjenica, u pravcu njihovog objašnjenja, ili produbljanja saznanja o tim činjenicama.

U procesu otkrivanja novih znanstvenih hipoteza „potrebno je da istraživač uspešno primenjuje znanstvena logička pravila. Proces otkrivanja hipoteza se često poistovjećuju sa logikom znanstvenog otkrića, pod uvjetom da se pod time ne podrazumeva otkrivanje pojedinačnih činjenica, već u smislu otkrivanja novih teorija“.¹⁰

Hipoteza je teorijski dobro obrazložen i iskustveno provjerljiv odgovor na pitanje kojim je izražen problem. “Neophodno je da se uđe u neko polje znanja sa stanovišta znanosti i sa ciljem osposobljavanja za bavljenje znanosti.“¹¹

Hipoteza s kojom je autor otpočeo ovo istraživanje je bila da Bosna i Hercegovina nije dovoljno usmjerena na konzularnu zaštitu svojih državljana, kojih ima u jako velikom broju širom svijeta, kao i da bi ovi poslovi, kojima se bave bosansko-hercegovačka diplomatsko-konzularna predstavništva, mogli biti daleko bolje organizirani i obavljani.

Naravno, za to je pretpostavka da zakonodavac odradi svoj dio posla, kao i inicira postizanje bilateralnih i multilateralnih sporazuma u oblasti konzularne zaštite, što uključuje radno-pravnu, statusnu, imovinsku i svaku drugu zaštitu državljana Bosne i Hercegovine u inozemstvu.

Bosna i Hercegovina treba da učestvuje u pripremanju i prihvatanju konvencija i ostalih međunarodnih dokumenata, kao i da pokreće sve potrebne aktivnosti za liberalizaciju viznog režima za građane Bosne i Hercegovine.

Da bi se dao odgovor na pitanje kako i kakvu vanjsku politiku vodi Bosna i Hercegovina na području bilateralne, multilateralne, i naročito konzularne suradnje, nužno je istražiti kako djeluje Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, koje je nadležno za vođenje vanjske politike Bosne i Hercegovine, kao i Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine,

⁹ Šešić, B. Osnovi metodologije društvenih znanosti, Naučna knjiga, Beograd, 1978.

¹⁰ Novaković, S. Hipoteze i saznanje, Nolit, Beograd, 1984.

¹¹ Sakan, M. Hipoteze u nauci, „Prometej“, Novi Sad, 2005.

kao njegova "produžena ruka", da li djeluju sukladno načelima vanjske politike Bosne i Hercegovine, i sukladno Ustavu, zakonima, odlukama i stavovima, koje su sami donijeli, ili su donešeni od strane Parlamenta Bosne i Hercegovine i Vijeća ministara Bosne i Hercegovine.

4. METODE ISTRAŽIVANJA

Najčešće primijenjene metode istraživanja su: induktivna i deduktivna metoda, metoda analize i sinteze, metoda apstrakcije i konkretizacije, metoda generalizacije i specijalizacije, metoda dokazivanja i opovrgavanja, metoda klasifikacije, metoda deskripcije, metoda kompilacije, komparativna metoda, statistička metoda, matematička metoda, metoda modeliranja, kibernetička metoda, eksperimentalna metoda, dijalektička metoda, povijesna metoda, genetička metoda, teorija sustava kao metoda, aksiomska metoda, metoda idealnih tipova, empirijska metoda, metoda studija slučaja, metoda anketiranja, metoda intervjuiranja, metoda opažanja, metoda brojenja, metoda mjerenja, Delfi metoda, metoda "mozaika" i ostale znanstvene metode.

U ovome radu su naročito korištene normativni i povijesni metod, dok eksperimentalna, metoda, kao jedna od najčešće korištenih kod izrade znanstvenog rada, nije korištena zbog same prirode istraživanja.

Normativni metod je najviše korišten metod u ovome radu. "Ovaj metod zatvara se i izolira od okruženja, želeći da izolira pravo i da ga prikaže kao dogmu".¹²

Povijesni metod je, također, jako puno korišten, jer predmet istraživanja zahtijeva upoređivanje sadašnjih pravnih sustava sa nekim bivšim sustavima, te nužno mora upozoriti na pojave i događaje, kao i osobe koje su učestvovala u stvaranju povijesti nekih pojava u predmetu koji se istražuje.

Također su korištene deduktivna, induktivna, sociološka, statistička, analitička, sintetičko-dijalektička i komparativna metoda, što znači da je korištena analiza, sinteza, apstrakcija, konkretizacija, generalizacija i specijalizacija.

„Sociološka metoda je u izvjesnom smislu integralna, jer u sebe uključuje probleme analize, sinteze, indukcije, dedukcije i slično.“¹³

¹² Kuzmanović, R., Ustavno pravo, Univerzitetska knjiga Pravni fakultet Banja Luka, 1997.

Dokazivanje je jedna od najvažnijih znanstvenih metoda u kojoj su inkorporirane skoro sve metode i svi posebni metodički postupci: analiza i sinteza, generalizacije i specijalizacija, indukcija i dedukcija, apstrakcija i konkretizacija.

“Svrha svake metode je utvrditi točnost neke spoznaje.”¹⁴

5. PODRUČJE ISTRAŽIVANJA

Područje istraživanja predstavlja granicu do koje će se istraživanje kretati. Naravno da je to Bosna i Hercegovina, ali je to ipak njena vanjska politika i njeno vanjsko djelovanje, kako prema vlastitim državljanima, tako i prema državljanima (i državama) primateljice, i državljanima (i državama) trećih zemalja.

Zbog prirode materije kojom se bavi ovaj magistarski rad bilo je nužno obaviti upoređivanja sa sustavima drugih država, i drugim načinima rada u njihovim diplomatsko-konzularnim predstavništvima. Ovdje je autoru jako koristila knjiga profesora sa Oxforda, dr.sci. Luke T. Lee-a pod nazivom “Konzularni zakon i praksa.”

Autor je često bilo u iskušenju da pređe granicu istraživanja, obzirom da je zadata tema vrlo opširna, ali ga je, barem se nada, *racio* opominjao, i nada se da je uspio odoliti prevelikim izazovima izleta u dubinu i širinu zadate teme.

6. IZVORI SAZNANJA

Kada se odlučujemo za magistarski studij, i kasnije biramo temu magistarskog rada, moramo biti jako oprezni. Prethodno treba dobro promišljati, provjeriti kakvi su izvori saznanja dostupni, odnosno koliko je ta tema obrađivana u knjigama, literaturi, udžbenicima, leksikonima, enciklopedijama, rječnicima, zbornicima, godišnjacima, časopisima, esejima, izvješćima, referatima, i sličnoj literaturi.

Čini se da autor nije bio oprezan. Njega su za njegovu temu opredijelili njegov dugogodišnji rad u Ministarstvu vanjskih poslova Bosne i Hercegovine, i iskustvo koje je tamo stekao.

Zapravo, kada ga je njegov mentor upitao koju će temu izabrati, to je bilo nešto što mu je bilo blisko srcu i umu, i pomislio je: zašto ne? Tu temu treba približiti drugima koji baš i

¹³ Ibidem;

¹⁴ Filipović, M., Metodologija znanosti i znanstvenog rada - Uvodna predavanja za poslijediplomce svih struka, „Svjetlost“, Sarajevo 2004.

nemaju mogućnost učiti o tome poslu, a čini im se zanimljivom i dinamičnom. A je li to zaista tako?

Čini se da se prevario. Ne zato što nema literature o nekim aspektima njemu dodijeljene teme, nego što je nema o suštinskim stvarima kojima se ovaj rad bavi, a to je sami rad i praksa u diplomatsko-konzularnim predstavništvima. Tema se stoga, u ovome dijelu, čini neiscrpnom, jer je život nameće, i tome nema kraja.

U svakom slučaju “iako je konzularna služba starija od stalnih diplomatskih misija, konzularno pravo u znanosti privlači mnogo manje pozornosti od diplomatskog prava, i često ga autori tretiraju kao dodatak ovome posljednjem.”¹⁵

¹⁵ Žourek J., “Le status et les fonctions des consuls”, RCADI, 1962.